УДК 008: 378. 011.3 - 051

В.М. Бойчук
м. Вінниця, Україна

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ КУЛЬТУРИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. У сучасних умовах значно зріс інтерес науковців до феномена культури, що зумовлено пошуком ціннісного гуманітарного змісту і сенсу життя. Осмислення і реконструкція минулого допомагає людині знайти опору в тих культурних цінностях, що лежать в основі майбутнього розвитку й удосконалення культури. Культура розуміється нами як сукупний спосіб і продукт людської діяльності, що реалізується в процесах створення нового.

Завдання виховання майбутнього фахівця як громадянина і патріота, який знає і любить свою країну, нині не може бути успішно вирішене без глибокого пізнання духовного багатства свого народу, освоєння народної культури. Тому українська педагогічна думка рішуче бере на озброєння багату ідейну спадщину видатних співвітчизників: учених-філософів Г. Сковороди і В. Вернадського; державних діячів Б. Хмельницького, І. Мазепи, В. Винниченка і М. Грушевського; поетів-мислителів І. Котляревського, Т. Шевченка, Л. Українки та І. Франка; письменників-духоборців П. Грабовського, М. Коцюбинського; діячів культури М.Драгоманова, І. Крип'якевича й О. Довженка; педагогів-творців К. Ушинського, С. Русової і В. Сухомлинського та ін. Принципова позиція цих та інших відомих усьому світові представників українства полягала в тому, що система виховання підростаючих поколінь має грунтуватися на національних традиціях, враховувати особливості національної антропології, психології, культури і мислення.

Дотримуючись цих позицій, сучасна педагогіка одним із своїх найважливіших завдань визначає посилення зв'язку між культурою та освітою. Науковці наголошують, що «тільки за умов зростання індивіда в історико-етнічному оточенні нації стає можливим процес становлення культури особистості» [19, с.18].

Аналіз попередніх досліджень. Різні аспекти національно орієнтованого виховання плідно розвивають М. Антонець, Ю. Бондаренко, О. Вишневецький, Л. Глазунова, М. Дмитренко, В. Довбищенко, О. Дорошенко, І. Зязюн, П. Ігнатенко, О. Ковальчук, Н. Ничкало, Л. Новак, О. Отич, Є. Пасічник, О. Пащук-Трач, М.Стельмахович та інші.

Мета даної статті – показати, що «система виховання, яка грунтується на міцних підвалинах культури рідного народу минулих епох і сучасності, найбільшою мірою сприяє соціальному престижу інтелектуальності, освіченості та інтелігентності як складників духовності людини» [15, с.68].

Виклад основного матеріалу. Культорологічний напрям у сучасній педагогіці стає домінантним, у всіх навчальних закладах на предмети культуротворчого спрямування нині виділяють значно більше годин. Торкнувся цей процес і загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів. Так, з 2009 року Державним стандартом базової і повної середньої освіти задекларовано безперервну вертикаль художньо-естетичної освіти шляхом уведення навчальної дисципліни «Художня культура», що в свою чергу викликає потребу введення у вищих навчальних закладах нової спеціальності. Переконаність у цілковитій обгрунтованості й високій результативності нової педагогічної парадигми змусила науковців вдатися до пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки та виховання учнів і студентів на основі національних культурних традицій. Аналізуючи зміст підручників для загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема з предметів «Трудове навчання» та «Технології» зауважимо, що окрім пізнавальних, розвиваючих, профорієнтаційних цінностей автори значну увагу на сучасному етапі приділяють художньо-культурним цінностям – можливості вивчення учнями на уроках технологій основ художнього конструювання, композиції і колористики, а також знайомства на цій основі з культурною спадщиною свого

© В.М. Бойчук, 2012

народу та інших націй. Науковці переконані, що «у формуванні в студентів інтелектуальних і художніх здібностей актуальною стає така побудова навчального процесу, яка б забезпечила системне оволодіння художнім потенціалом, прилучення до світової і вітчизняної культури, навчила б здійснювати самостійний художній пошук» [21, с.83]. Все це зумовлює художньо-графічну підготовку майбутнього вчителя технологій.

Культуру України неможливо уявити без народного мистецтва, що розкриває споконвічні джерела духовного життя українського народу, наочно демонструє його моральні, естетичні цінності, художні смаки і є частиною його історії. Усна народна творчість, музичний фольклор, народне декоративно-ужиткове мистецтво на сучасному етапі поступово знаходять своє відображення в змісті освіти і вихованні підростаючого покоління. Наразі зразки масової культури інших країн активно впроваджуються в життя, побут, світогляд дітей. Підростаючому поколінню треба надати можливість вибору своїх життєвих ідеалів і естетичних цінностей. А для цього учням необхідно надати можливість знати джерела національної культури і мистецтва.

Фахівці в галузі професійно-мистецької освіти наголошують, що «особливістю художньо-естетичного розвитку особистості у системі професійної освіти є його не лише загальна, а й професійна спрямованість і детермінованість його змісту і напрямів вимогам професії до фахівця» [14, с. 28]. Це зумовлює, на думку О.Отич, «посилення уваги до формування тих естетичних якостей і художніх здібностей особистості, які є професійно значущими» [14, с. 28].

Розглядаючи культуру як засіб впливу на розвиток особистості, варто визначити, що входить до поняття «культура», а також те, які якості особистості, що підпадають під її вплив, становлять для нас інтерес з точки зору професійної підготовки і виховання майбутнього вчителя технологій. За твердженням О. Авраменко, «матеріальна і духовна культура – це історичний продукт, результат діяльності цілого ряду поколінь, кожне із яких використовувало надбання своїх попередників, продовжувало розвивати науку, техніку, промисловість та змінювало суспільство відповідно до потреб соціального ладу» [1, с. 9].

Значна кількість вітчизняних і зарубіжних філософів, психологів і педагогів зверталися до питань взаємодії індивідуальної свідомості й суспільної культури. Зокрема, соціальні аспекти розвитку культури досліджували Ю. Арутюнов, І. Бестужев-Лада, Г. Волков, П. Гайденко, М. Гончаренко, М. Злобін, М. Кіле, О. Мазаєв, Ю. Петров, Т. Петрова, Р. Садов, І. Фролов, В. Шинкарук; змістовно-інформаційні та чуттєво-етичні проблеми культури розглядали Б. Афанасьєв, В. Бердников, В. Вернадський, Я. Гилинський, В. Горський, Л. Гумільов, І. Жданов, М. Кисельов, В. Корогодін, С. Кримський, О. Лосєв, С. Родін, Ю. Шкеньов.

Проблеми художньої та естетичної культури вивчали М. Афанасьєв, С. Безклубенко, М. Гордійчук, В. Гусєв, А. Єгоров, Л. Ємельянов, І. Зязюн, М. Каган, Ю. Лінник, В. Мазепа, О. Федорчук, В. Фоменко, В. Чичеров, М. Шаталов, І. Юшкін. Історія національної культури викладена в працях В. Борисенко, Г. Булашева, О. Воропая, Л. Гомін, В. Горленка, А. Дунаєвської, О. Єфіменко, А. Жук, Б. Кирдан, О. Ковальчук, І. Крип'якевича, Й. Лозінського, М. Маркевича, І. Нечуй-Левицького, С. Плачинди, В. Скуратівського, І. Удріса, Ю. Юсипчук та інших.

Нині поняття національної культури використовується в двох аспектах – як всеохоплююча сукупність надбань загальнолюдської свідомості або ж як сфера духовних інтересів суспільства. За визначенням Д. Антоновича, «в широкому розумінні цього слова культурою вважають все, що має людина чи громада людей не від природи, а від власного розуму і власної творчості, як в царині матеріальній, так і в духовній, в царині громадського життя, звичаїв і побуту» [2, с. 7].

У свою чергу, М. Каган вкладає в поняття культури дещо інший зміст: «Культура або цивілізація в широкому етнографічному розумінні складається в одне ціле із знань, вірувань, мистецтва, моралі, законів, звичаїв та деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства» [9, с. 186]. Найбільш поміркований підхід до розуміння культури

показав І. Крип'якевич, який зазначав, що «...нема дотепер – і мабуть ніколи не буде - загально прийнятої дефініції, що таке культура. Одні розуміють під цією назвою всі здобутки тисячолітньої праці людства як на матеріальному полі, так і на духовному, та в обсяг культури раді б взяти всі прояви людського життя. Другі вважають, що до культури треба відносити тільки розвиток продукції, винаходи, поступ у виробництві і взагалі обмежуються так званою матеріальною культурою. Інші, навпаки, бачать культуру щойно на верхах духовного розвитку людини – в мистецтві, науці, філософії. Одні бажають звести історію культури до постійних, типових форм життя, інші ціну культури бачать в її різнородності...» [8].

Розрізняючи окремі поняття людської культури взагалі і національної зокрема, до останньої належать такі складники: мова; усна народна творчість; етнопедагогіка; релігія, мораль та вірування; побутові звичаї, святкові та інші обряди; національний одяг; національна кухня; народна архітектура; досвід традиційних трудових занять, народні промисли, народне мистецтво з усіма їх матеріальними атрибутами.

Отже, культура, а саме народна культура поєднує матеріальні й духовні надбання певної нації. Зокрема А. Канцедикас [10] відзначав, що відокремлення інтелектуальної, художньої, релігійної й іншої діяльності від матеріального виробництва є абсолютно необгрунтованим стосовно народної культури, і прямим підтвердженням цього є утилітарно-естетичний характер народного мистецтва.

Вагомі можливості для національно-культурного розвитку підростаючого покоління дає відродження народних ремесел і промислів. Українські науковці наголошують, що «лише традиційне народне мистецтво, яке сягає корінням у сиву давнину, пробуджує у людини радість сприйняття світу, любов до природи рідного краю, культури, народних традицій. Заняття художніми ремеслами сприяють розвитку національної свідомості, стають джерелом творчого натхнення» [12, с. 3].

Народне мистецтво – наше матеріальне і духовне багатство. Унікальне і різноманітне у своїх видах, воно становить значну частину вітчизняної культури.

Своєрідною формою народного мистецтва є народні художні промисли. Зберігаючи моральні ідеали національної культури, художні промисли накопичують унікальний досвід колективної й індивідуальної художньої творчості, ручного й механізованого виробництва. Протягом сторіч створювалися різноманітні вироби, що сформувалися як об'єкти гармонійного матеріального предметного середовища, що оточує людину й служить їй. Наявні в промислах національна стилістика й художня образність відповідають високим критеріям художньої якості, відображають традиції і смаки народу, зробивши їх носіями справжніх духовних цінностей.

Професійні художники багатьох поколінь завжди знаходили і будуть знаходити в найбагатшому арсеналі народного мистецтва риси, співзвучні сучасності, і плідно використовують їх у своїй творчості. На даний час існує стійкий інтерес фахівців до тих галузей народної творчості, що націлені на створення естетичних і практичних властивостей об'єктів матеріального середовища.

До середини XIX ст. народні ремесла досягли свого апогею, але з розвитком промислового виробництва почали занепадати. Зараз спостерігається підйом деяких традиційних промислів, зокрема, плетіння з природніх матеріалів, різьблення деревини, ковальства, гончарства, гутництва і вишивки. Це пояснюється двома причинами. Перша з них – зростання інтересу до всього національного в архітектурі й побуті, інша – вимушена натуралізація сільського господарства. Ми бачимо також приклади того, як види народних ремесел включаються в навчально-виховний процес школи, ПТНЗ та ВНЗ. Особливої популярності це набуло в 90-ті роки XX століття і залишається досі. Наукова праця В. Подоляка [16, с. 456] засвідчує що «ще наприкінці 80-х років Д. Тхоржевський гостро відчував потребу в проведенні ґрунтовної реформи трудового навчання». Уже у 80-х народні ремесла знайшли певне відображення у варіативній частині програм з трудового навчання. Слабке забезпечення уроків трудового навчання матеріалами для практичної діяльності зумовило пошук більш трудомістких і малозатратних технологій. Наукові праці того періоду,

зокрема ґрунтовне дослідження В. Мусієнка [13] засвідчує про формування на уроках трудового навчання практичних умінь за допомогою народних ремесел і прилучення школярів до національної культури. Це мало і має неабияке культурне, практичне та профорієнтаційне значення, адже в Україні наявні десятки підприємств місцевої промисловості, що виготовляють продукцію за технологіями народних промислів. Окрім того, «такий навчально-виховний процес створює оптимальні умови для забезпечення єдності трудового, морального та естетичного виховання студентів та надає можливості для формування національних цінностей» [5, с. 44].

На думку Л.Оршанського, «нині завдання національної освіти – навчити молодь бачити, розуміти зразки справжнього народного мистецтва, жити і творити за законами краси – набуває особливої актуальності» [12, с. 3]. Тому серед вихідних положень Концепції професійно-художньої освіти зазначені первинність національної культури та врахування особливостей народного мистецтва у змісті освіти [11, с. 43].

На особливу роль занять мистецтвом у становленні особистості, в першу чергу, в естетичному, моральному і трудовому вихованні учнів, звертають увагу багато діячів культури і педагогів-дослідників. Серед них: Г. Васянович, О. Данченко, Д. Джола, І. Зязюн, Б. Кубланов, Ю. Петров, Б. Прокопович, О. Рудницька, В. Мазепа, Л. Оршанський, О. Отич, Г. Тарасенко, А. Щербо. У своїх дослідженнях науковці доводять, що «основна цінність мистецтва полягає у його впливі на мислення людини як інструмента пізнавальної діяльності, на комунікативні якості як засіб духовного й ділового спілкування, на творчі здібності як засіб реалізації особистості» [15, с. 68]. Основними виховними завданнями народного мистецтва, на думку О. Піддубної [15, с. 69], є такі:

– виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва;

– формування елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини;

– виховання здатності сприймати, інтерпретувати й оцінювати твори мистецтва, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки;

– виховання художніх інтересів, смаків, морально естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовних цінностей.

Спираючись на досвід світової й вітчизняної філософської, психологічної і педагогічної думки минулого (Я. Коменський, Д. Локк, Ж. Полі, Г. Сковорода, К.Ушинський, Т.Шевченко, М. Драгоманов, О. Духнович, І. Крип'якевич, С. Русова) і сучасності (М. Антонець, Ю. Бондаренко, О. Вишневецький, В. Довбищенко, І. Зязюн, О. Ковальчук, Н. Ничкало, Л. Оршанський, О. Отич, З. Пасічник, В. Поплужний, М. Стельмахович, М. Чумарна та інші), ми переконуємось, що національні корені в сучасній системі освіти молоді повинні мати пріоритетне місце.

Так, А. Блахут головною для мистецтва вважає функцію самореалізації особистості, причому цей процес пов'язується, насамперед, з трудовою діяльністю [3]. М. Скурту, крім функції самореалізації, підкреслює важливе значення мистецтва для соціалізації, за виразом автора – «олюднення» особистості, а також для формування в людини повноцінного світосприймання, цілісної картини світу. Картина світу як універсальне відчуття дійсності включає в себе наукову й художню складові, причому художня є історично першою, а значить і доступнішою для людини [20].

А. Канцедикас, поряд із функціями творчої самореалізації особистості і пізнавальною, акцентує увагу на об'єднуючому – колективізуючому впливі мистецтва та його комунікативних можливостях. Під комунікацією він розуміє інформаційно-емоційний зв'язок між нинішнім і попередніми та прийдешніми поколіннями [10].

О. Мигунов робить наголос на функціях самореалізації, соціалізації особистості, комунікації й ретрансляції. Останнє – це процес перенесення духовних цінностей та ідей суспільної свідомості в індивідуальну свідомість [17].

Своєрідне бачення впливу мистецтва на людину характерне для М. Кагана [9]. На його думку, мистецтво є неодмінним елементом усіх видів людської діяльності: пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної й перетворюючої. Вступаючи в прямий контакт з кожним із цих видів діяльності, мистецтво утворює декілька рядів змішаних або гібридних утилітарних форм.

Зокрема, в результаті контакту перетворювальної й художньої діяльності, утворюються всі плоди щеплення предметної праці і мистецтва: декоративно-ужиткове мистецтво, архітектура, дизайн та інші прояви художньо-конструкторської діяльності. У створюваних тут речах і спорудах може різко переважати утилітарно-технічна сторона над художньо-естетичною (скажімо, в промисловій архітектурі або в дизайні верстатів), або, навпаки, художня сторона (декоративний посуд, прикраси тощо), а може спостерігатися й відносна врівноваженність утилітарних і художніх якостей.

Таким чином, М. Каган розглядає мистецтво як своєрідну пантеїстичну субстанцію, що пронизує всі види людської діяльності, звичайно, якщо вона здійснюється на творчому, а не на примітивному рівні. Воно завжди зберігало і зберігає свою єдність з людською свідомістю в усіх формах її активності, презентуючи пізнання світу, його оцінку, працю і спілкування як окремі прояви духовного життя особистості.

Безпосередньому вдосконаленню засобами мистецтва підпорядковується уява, як засіб образно-чуттєвого відображення оточуючої дійсності й духовної сфери особистості, а також почуттів як основа ціннісно орієнтаційної діяльності. Стосовно навчально-художньої діяльності учнів В.Радкевич зауважує, що «навчальна і художня діяльність дає змогу оволодіти знаннями у вигляді естетичних і моральних оцінок, які стають механізмом виховного впливу мистецтва на учня з метою власного удосконалення» [18, с. 34].

Упевнившись у непересічному значенні культури, і особливо такої її складової, як мистецтво, для розвитку дитячої свідомості, необхідно констатувати, що художня діяльність потребує художньо-графічної підготовки учнів. Уроки трудового навчання та технологій, в основі яких лежать практичні заняття з обробки найпоширеніших матеріалів: металу, деревини, тканин та харчових продуктів за своєю культурологічною насиченістю мають величезні потенційні можливості культурного і мистецького розвитку учнів, хоч на практиці ці можливості реалізуються далеко не повністю. Однією з причин є слабка художньо-графічна підготовка вчителя, відповідно відсутня можливість творчої самореалізації особистості.

Праця відіграла величезну роль у розвитку мистецтва, бо вона не лише вдосконалювала органи відчуття: зір, слух, тактильні рецептори; а й формувала тіло людини, на володінні яким грунтуються так звані мусичні (співи, танці, театральні дії тощо) та технічні (живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво) види мистецтва.

Заняття різними видами мистецтва також удосконалювали можливості людського організму, сприяли його переходу на нові щабелі професійної майстерності. Взаємопідсилення професійної й мистецької діяльності відіграло важливу роль в історичному розвитку людини як біологічного виду й члена суспільства. Подібне поєднання праці й мистецтва має високу результативність і в процесі розвитку кожної сучасної дитини.

Заслуговує на увагу ще один позитивний момент, котрий має місце за умови поєднання професійної підготовки з декоративно-ужитковтковим мистецтвом. Заняття в різноманітних гуртках і студіях художнього спрямування, незалежно від того, створюються вони при закладах освіти чи за їх межами, відвідують лише діти, які мають помітно виражений хист до цієї справи. Це означає, що переважна більшість позбавлена можливості систематично займатися художньою творчістю. Дехто вважає, що для мистецтва втрати тут невеликі – найталановитішим же місць вистачає. Насправді ж втрати тут величезні, бо естетичний і культурний потенціал основної маси дітей не знаходить своєї реалізації.

Продуманий синтез красивого й корисного в практичній діяльності учнів позитивно впливає на їхню мотиваційну сферу, підвищує зацікавленість практичними роботами, збуджує інтерес до народної культури, а на цій основі – й до таких предметів, як історія, народознавство, рідна мова й література, географія та інших.

Висновки. Останнім часом проблеми естетичного, морального і трудового виховання учнів засобами народної культури інтенсивно розробляють Г. Васянович, Г. Волков, Д. Джола, І. Зязюн, Л. Оршанський, О. Отич, А. Щербо та інші. Однак справедливо зауважує академік НАПН України І. Зязюн: «в системі освіти наполегливо і постійно утверджувались прагматичні орієнтації... Естетичне виховання набуло найбільшої занедбаності і практично вилучилось із системи освіти й виховання» [7, с. 48]. Наразі національне виховання є одним із приорітетних розділів Національної доктрини розвитку освіти в Україні. Тому, організація занять народними промислами і декоративно-ужитковим мистецтвом, враховуючи нові технологічні можливості, що несе глобальна комп'ютеризація суспільства, є одним із найважливіших завдань підготовки учнів школи.

Література:

1. Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності: тези Всеукраїнської наукової конференції, Київ, 5-7 жовтня 1993. – К.: ІСДО, 1993. – 240 с.
2. Антонович С.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Е. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
3. Блахут А. Роль эстетического воспитания в развитии творческих способностей личности. Автореф. дис. … канд. филос. наук.- К., 1984. – 21 с.
4. Бойчук В.М. Різьблення деревини (історія, методика, практика): Передмова Ничкало Н.Г. Монографія – Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2011 – 316 с.: іл.
5. Бєлова Ю. Особливості художньо-трудової діяльності майбутніх вчителів трудового навчання // Трудова підготовка у ІІІ тисячолітті: зміст і технології: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль, ТДПУ, 2004. – С. 43-45.
6. Гуревич Р. С. Використання інформаційних технологій навчання як педагогічна проблема / Р. С. Гуревич // Наукові записки. – Серія : Педагогіка і психологія. – Вип. 5. – Вінниця : РВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2001. – С. 27-29.
7. Зязюн І.А. Всеукраїнська державна комплексна програма естетичного виховання // Педагогія і психологія: Вісник АПН України. – 1993. – № 1. – С. 43-51.
8. Історія української культури / Під заг.ред. І. Кріп'якевича.- Львів: видання Івана Тиктора, 1937.- 1036 с.
9. Каган М.С. Человеческая деятельность (Опит системного анализа).- М.: Политиздат. 1974.- 328 с.
10. Канцедикас А. Искусство и ремесло. К вопросу о природе народного искусства. – М.: Изобр. иск., 1977.
11. Концепція професійно-художньої освіти // Професійно-технічна освіта. – 2000. - №2.
12. Мусієнко В.Д., Захарченко Р.О., Сидоренко В. К., Тхоржевський Д.О. Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання. – К., 1996. – 122 с.
13. Оршанський Л.В., Криванчик Р.Ф. Технологія художньої обробки деревини: Навчальний посібник для студентів педагогічних закладів освіти. – Дрогобич: Коло, 2001. – 228 с.
14. Отич О.М. Художньо-естетичний розвиток майбутнього фахівця у системі професійної освіти // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Зб.матеріалів наук.-метод.семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – С. 27-29.
15. Піддубна О.М. Роль народно-художньої творчості в національному вихованні особистості // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Зб.матеріалів наук.-метод.семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – С. 68-69.
16. Подоляк В.О. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання на основі компетентнісного підходу з використанням педагогічної спадщини академіка Д.О. Тхоржевського. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. Наук. Пр.. – Випуск 27 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 454 – 460.
17. Профессия. Советский энциклопедический словарь. – М., 1979. – 1087с.
18. Радкевич В.О. Сучасні тенденції розвитку професійно-художньої освіти в Україні // Професійно-технічна освіта. – 2003. - №1. – С.31-34.
19. Рудницька О.П., Ісьякова Л.М., Цвігун О.А., Кодьева О.П., Соломаха С.О. Основи викладання мистецьких дисциплін. – К., 1998. – 183с.
20. Скурту Н.П. Искусство и картина мира. – Кишинев: Штиница, 1990. – 86 с.
21. Шелюх Л.П., Потрымай А.А. Формирование дивергентного мышления студентов на занятиях по техническому и прикладному творчеству // Проблеми трудової і професійної підготовки: Наук.-метод.зб. / Кол.авт. – Слов'янськ: СДПУ, 2002. – Вип.7. – С. 82-85.

В даній статті розглядається вплив культури на розвиток особистості та необхідність художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій.

Ключові слова: *культура, мистецтво, народні художні промисли, художньо-графічна підготовка.*

В даной статье рассматривается воздействие культуры на развитие личности и необходимость художественно-графической подготовки будущего учителя технологий.

Ключевые слова: *культура, искусство, народные художественные промыслы, художественно-графическая подготовка.*

This article deals with the culture influence on the personality development and with the necessity of artistic and graphic training for a future teacher of technologies.

Keywords: *culture, art, folk art crafts, craft artistic and graphic training.*